

Edukacja – do naprawy!

W „Raporcie – Polska 2050” Komitetu Prognoz „Polska 2000 Plus” sformułowane zostało ważne wezwanie do przemyślenia kwestii głębokich zmian systemu edukacji w Polsce. Autorzy wskazują, że realizacja scenariusza rozwoju Polski pozwalającego na stopniowe zbliżanie się naszego poziomu cywilizacyjnego i jakości życia do społeczeństw Europy Zachodniej wymaga wielkiego i zbiorowego wysiłku w okresie najbliższych kilku dziesięcioleci. W ich ocenie najtrudniejszym zadaniem są przemiany w systemie kulturowym, przy czym najważniejszym ich elementem powinno być stworzenie efektywnego, długofalowego i nowoczesnego systemu edukacji, który musi charakteryzować się ciągłością i wewnętrzną spójnością oraz obejmować wszystkie szczeble kształcenia, od przedszkola po studia wyższe. Obecny stan budzi niepokój. Chaotyczna, upartyjniona, krótkofalowa, pozbawiona spójności i konsekwencji polityka edukacyjna jest sprzeczna z konstytucyjnymi zasadami demokracji, pomocniczości, równości szans, rozdziału państwa od kościołów. Można stwierdzić choćby, że doprowadziła ona do umasowienia fikcyjnego wykształcenia wyższego. Podział kształcenia akademickiego na trzyletnie „studia” zawodowe i dwuletnie „studia” drugiego stopnia doprowadził de facto do samobójstwa uniwersytetów.

Co więcej, istniejące profile kształcenia rozmiągają się w dużym stopniu z potrzebami rozwojowymi społeczeństwa i rynku pracy oraz powodują powielanie i zwiększanie nierówności społecznych w oświacie, segregację społeczną uczniów i rozwarstwienie szkół formalnie jednolitych. Brakuje nam nowoczesnej i odpowiadającej wyzwaniom przyszłości koncepcji wychowania, która umiałaby zmienić negatywne cechy mentalności i nawyki Polaków, takie jak niezdolność do współpracy, bierność obywatelska, brak umiejętności samodzielnego, krytycznego i kreatywnego myślenia, a także nieprzestrzeganie reguł przyzwoitości w relacjach społecznych.

Powiększane w ciągu dziesięcioleci bariery kulturowe oraz skala zaniedbań i patologii systemu formalnej edukacji i wychowania zmuszają do wypracowania wizji rozwoju systemu edukacji i strategii jej realizacji. Sformułuję podstawowe pytania, na które trzeba odpowiedzieć, aby przystąpić do naprawy systemu edukacji.

- Czy możliwe jest wprowadzenie powszechnej opieki przedszkolnej, która pozwalałaby wyrównywać szanse i integrować dzieci z różnych środowisk?
- Czy i w jaki sposób można zastąpić obecne metody nauczania takimi, które zorientowane są na indywidualne i zespołowe metody aktywne, badawcze, krytyczne, dialogowe?
- Czy można i należy wprowadzać do treści wiedzy szkolnej dzieła współczesnej kultury światowej i otwierać dyskusje nad zasadniczymi problemami współczesności?
- Czy i w jakim trybie można zamienić konfesyjne lekcje religii w szkołach na akademickie nauczanie o religiach i kulturach świata w szkole neutralnej światopoglądowo?

Polityka edukacyjna jest sprzeczna z zasadami demokracji, równości szans i rozdziału państwa od kościołów

- Jak zmienić szkolną kulturę konkurencji na kulturę współdziałania, ćwiczenia odpowiedzialności, szacunku dla odmienności, wsparcia słabszych?
- Czy można zmienić rolę egzaminów zewnętrznych, tak aby pełniły funkcję diagnostyczną, stymulującą i wyrównawczą dla szkół i uczniów po każdym szczeblu kształcenia ogólnego, nie zaś rankingowo-sortującą?
- Czy szkoły mogą stać się centrami uczenia się przez całe życie, w oparciu o różne źródła wiedzy? Czy mogą pełnić funkcję ośrodków sportu i sztuki?
- Czy i jak można zmienić procesy decyzyjne, ewaluacyjne i kontrolne z centralnych na stanowione społecznie przez oddolne podmioty edukacji oraz oparte na umowach pomiędzy nimi?
- Czy i jak odwrócić obecny układ kształcenia uniwersyteckiego, tak aby studia były najpierw szeroko dziedzinowe, potem kierunkowe, a następnie zawodowe (jak tradycyjne studia prawnicze czy medyczne)? Czy możemy już teraz podjąć dyskusję o równoprawności wszel-

kich form studiowania, równoprawności akademickich szkół publicznych i niepublicznych oraz o powszechnej odpłatności za studia (przy wydatnym udziale państwa i zmianie przepisów o podatkach, darowiznach i zapisach na rzecz uczelni)?

- Czy, przy poszanowaniu autonomii szkół akademickich, Polskiej Akademii Nauk i instytutów badawczych oraz zasady wolności badań naukowych, można zrezygnować z centralnych urzędów zarządzających szkolnictwem wyższym i nauką?

Pytania te wymagają uporządkowania, uzupełnienia i wyważenia. Należy odróżnić sprawy łatwe od tych, które są trudne albo wręcz niemożliwe do zrealizowania.

Sformułowanie niektórych odpowiedzi wymaga wcześniejszego zdiagnozowania istniejących zagrożeń i obszarów zacoftania. Wiele kwestii dotyczących naprawy systemu edukacji wiąże się z koniecznością zmian legislacyjnych, poczynając od wprowadzenia powszechnej wyrównawczej opieki przedszkolnej, poprzez przywrócenie pełnych studiów uniwersyteckich, aż po zniesienie dwustronnych umów o automatycznej uznawalności dyplomów.

Do bardzo trudnych zadań należy zmiana podstawowego modelu funkcjonowania szkół wszystkich szczebli. Strategiczna może się okazać również modyfikacja całościowego zarządzania systemem edukacyjnym.

Problematyką tą zajmie się powołany przez Prezydium Polskiej Akademii Nauk problemowy Komitet Rozwoju Edukacji Narodowej przy Wydziale I Nauk Humanistycznych i Społecznych PAN.

Prof. dr hab. Zbigniew Kwieciński

członek korespondent PAN

Przewodniczący Komitetu Rozwoju Edukacji Narodowej PAN